

Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΩΝ ΚΑΙ ΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ

Ο Καθηγητής τῆς Κοινωνιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Louvain (Βελγίου) κ. R. de Bie ἔδωκεν εἰς τὴν σειρὰν τῶν «Διαλέξεων τῆς Τετάρτης» τὴν κάτωθι ὁμιλίαν του, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἐνδιαφέρουσα συζήτησις... χωρὶς προκαταλήψεις ἐκ μέρους τῶν συζητητῶν. Ὁ κ. de Bie ἔχει ἔλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος τῆς διδασκαλίας τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν εἰς τὴν Χώραν μας.

Οἱ σύγχρονοί μας ἀποδίδουν ἰδιαιτέρως μεγάλην σημασίαν εἰς αὐτὸ ποῦ ἀποκαλοῦν «ἀνθρώπινοι σχέσεις» καὶ ἀργότερα ἴσως—καὶ τοῦτο εἶναι ἀρκετὰ παράδοξον—ἡ ἐποχὴ μας θὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ἐποχὴ τῶν «human relations» καὶ ὡς ἡ ἐποχὴ τοῦ ἀτόμου...

Ἡ ἔκφρασις «ἀνθρώπινοι σχέσεις» ἀπέβη τόσον πολὺ τοῦ συρμοῦ ὥστε ἔχασεν πᾶσαν εἰδικὴν σημασίαν, καὶ ἀνταποκρινόμενος καὶ ἐγὼ πρὸς τὸν συρμὸν περισσότερον παρὰ πρὸς τὴν ἀνάγκην ἀκριβολογίας ἔδωσα ὡς τίτλον εἰς τὴν διάλεξιν ταύτην «Ἡ μελέτη τῶν προκαταλήψεων καὶ αἱ ἀνθρώπινοι σχέσεις».

Εἶναι γνωστὸν ὅτι διὰ τοῦ ὅρου «ἀνθρώπινοι σχέσεις» ἐννοοῦμεν τὴν μέριμναν βελτιώσεως τῶν ψυχολογικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων, διὰ μιᾶς συστηματικῆς μελέτης καὶ ἐφαρμογῆς τῶν ἀναλόγων τεχνικῶν μεθόδων.

Τὸ ἀντικείμενον ἐρεύνης, λοιπόν, τὸ ἀποκαλούμενον ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἐρευνητῶν «μελέτη τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων» περιλαμβάνει κατὰ πρῶτον μίαν ἀντικειμενικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν μελέτην τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων εἰς μίαν δεδομένην κατάστασιν. Ἐκ παραλλήλου, ἔχον ὑπ' ὄψιν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀντικειμενικῆς μελέτης, ἀποβλέπει εἰς τὴν εἰσαγωγὴν μεθόδων πρὸς μεταβολὴν τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως, ἐπὶ τῇ τέλει ἐπιτευξέως καλυτέρων ψυχολογικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων.

μοσιότητα ταύτην, πολὺ θὰ ἠδύναντο νὰ συμβάλουν αἱ οἰκεῖαι ἐπαγγελματικαὶ ὀργανώσεις τῶν χωρῶν προσφορᾶς καὶ ζητήσεως τῶν κεφαλαίων.

β) Ἡ υἱοθέτησις τακτικῆς ἀναλόγου πρὸς τὴν ἀκολουθουμένην ἀπὸ τὴν Διεθνή Τράπεζαν Ἀνασυγκροτήσεως καὶ Ἀναπτύξεως, ἣτις τακτικὴ συνίσταται εἰς τὴν ἀποστολὴν ἐμπειρογνομόνων πρὸς ἐκτίμησιν ἀφ' ἐνὸς τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς αἰτούσης χώρας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς προσδοκωμένης ἀποδοτικότητος τοῦ ἔργου, τὸ ὅποιον θὰ χρηματοδοτηθῇ διὰ τοῦ ξένου κεφαλαίου. Εἰς τὴν ἐξέτασιν ταύτην προσφέρεται νὰ βοηθήσῃ καὶ ὁ Ο.Ε.Ο.Σ διὰ τῶν εἰδικῶν ἐπιτροπῶν του.

γ) Ἡ ἀπλοποίησις καὶ εἰ δυνατόν ἡ κατάργησις τῶν διατυπώσεων διὰ τὴν εἰσόδον τῶν κεφαλαίων καὶ τὴν ἔξοδον τῶν κερδῶν. Ἡ ἀπλούστευσις τῶν διατυπώσεων δεόν νὰ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν εἰσδοχὴν ξένων τεχνικῶν καὶ διοικητικῶν ὑπαλλήλων.

δ) Ἡ εὐρυτέρα παροχὴ οἰκονομικῆς φύσεως εὐνοιῶν, ἀναφερομένων εἰς τὴν φορολογίαν, τὴν ἀπαλλοτριώσιν, τὴν ἐπανεξαγωγὴν τῶν κεφαλαίων μετὰ τῶν κερδῶν τῶν κ.λ.π.

Τὸ πεδῖον τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων εἶναι τεράστιον, ἀλλὰ τὸ πλέον γνωστὸν εἶναι ἀναμφιβόλως τὸ τῶν «ἀνθρωπίνων σχέσεων εἰς τὴν βιομηχανίαν», τὸ ὅποιον ἔδωκε ἀφορμὴν, εἰς τὴν σύγχρονον ἐπιχείρησιν, εἰς μίαν ἤδη πολὺ ἐνδιαφέρουσαν βιβλιογραφίαν καὶ εἰς τινὰς ἐξαιρετικὰς μελέτας ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἐντὸς τῶν ἐπιχειρήσεων. Χαίρω διότι τὸ πρόβλημα τοῦτο ἰδιαίτερος ἀπασχολεῖ τὴν Σχολὴν σας.

Μεταξὺ τῶν παραγόντων οἵτινες ἐπηρέαζον τὰς ἀνθρωπίνους σχέσεις μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐπιτρέπουν ἐνίοτε μεγάλην ἔντασιν καὶ προστριβὰς ἢ νὰ διαιωνίζον τὰς ἤδη ὑφισταμένας περιλαμβάνονται αἱ προκαταλήψεις.

Ὅτε, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος, τὸ κοινοτικὸν συμβούλιον μιᾶς πόλεως παρεχώρησεν εἰς ἓνα ἔβρατον ἰατρὸν ὠρισμένα προνόμια εἰς ἀναγνώρισιν τῆς πείρας καὶ τῆς ἐπιδεξιότητός του, σύμπας ὁ κληρὸς τῆς πόλεως διεμαρτυρήθη δριμύτατα, βεβαιῶνων ὅτι ἦτο προτιμότερον νὰ ἀποθάνῃ κανεὶς ὡς χριστιανὸς παρὰ νὰ θεραπευθῇ ἀπὸ ἓνα ἔβρατον ἰατρὸν, τῇ ἐπικουρίᾳ τοῦ διαβόλου.

Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ μιᾶς τυπικῆς περιπτώσεως προκαταλήψεως.

Εἶναι εὐκολώτερον νὰ περιγράψῃ κανεὶς τὰς προκαταλήψεις παρὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰς ἓνα ὄρισμόν. Χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ δώσωμεν ἓνα τεχνικὸν ἢ ἀκριβῆ ὄρισμόν, θὰ ἤδυνάμεθα, ὡς θάσιν ἐκκινήσεως, νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν προκατάληψιν ὡς τὴν σχηματικὴν ἔκφρασιν μιᾶς μερικῆς πείρας, πραγματικῆς ἢ μὴ, χρησίμου πρὸς χαρακτηρισμόν ἐνὸς ἀτόμου ἢ μιᾶς ομάδος, λαμβανομένης ὡς συνόλου. Ἐπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἀκούει κανεὶς νὰ λέγουν ὅτι οἱ Ἑβραῖοι εἶναι ἱκανοὶ ἐπιχειρηματῆαι, οἱ καθολικοὶ φανατικοί, οἱ χωρικοὶ ἀγροῖκοι, οἱ Γερμανοὶ σκληροί, οἱ Γάλλοι ἐλαφροί, οἱ Ἕλληνες ὄνειροπόλοι κ.λ.π.

Ὅλοι θὰ ἔχετε ἀκούσει περὶ τῶν τεχνικῶν μεθόδων διὰ τῶν ὁποίων προκαλεῖται ἡ ἔκφρασις προκαταλήψεων. Ζητεῖται π.χ. ἀπὸ ἓνα ἑμίλον προσώπων νὰ συμπληρώσουν τὰ κενὰ ἐνὸς ἐρωτηματολογίου, περιέχοντος ἀσυμπλήρωτους ὀρισμούς: Οἱ Ἑβραῖοι εἶναι ... οἱ Κινέζοι εἶναι... κ.λπ. Ἡ ἀκόμη ζητεῖται νὰ καθορισθοῦν τὰ μέλη μιᾶς φυλῆς ἢ ἐνὸς ἔθνους διὰ μέσου μιᾶς σειρᾶς φωτογραφιῶν. Ἐὰν ἡ δοκιμασία (τὲστ) λαμβάνῃ χώραν εἰς μεγάλον ἀριθμὸν περιπτώσεων, τότε ἐπιτρέπει νὰ φανερωθῇ ἡ πλέον ἐπικρατοῦσα προκατάληψις εἰς ἓνα δεδομένον κύκλον ἀνθρώπων.

Αἱ μορφαὶ προκαταλήψεων εἶναι ἀφαντάστως πολλαὶ καὶ ποικίλαι. Εὐρίσκωμεν προκαταλήψεις εἰς ὅλας τὰς σφαίρας τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Εἰς τὸ ἔσω-τεχνικὸν τῶν οἰκογενειῶν, τῶν κοινωνικῶν τάξεων, μεταξὺ τῆς διευθύνσεως καὶ τῶν ὑπαλλήλων εἰς τὰς διοικητικὰς ὑπηρεσίας ἢ μεταξὺ διευθύνσεως καὶ ἔργα τῶν εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, μεταξὺ θρησκευτικῶν ομάδων, πολιτικῶν κομμάτων, μεταξὺ ἐθνικῶν ἢ φυλετικῶν ομάδων. Αἱ μορφαὶ τῶν προκαταλήψεων ποικίλλουν ἀναλόγως τῶν κοινωνικῶν ἢ τῶν ἀτόμων μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναπτύσσονται. Εἰς ἐκάστην χώραν ὑπάρχει ὠρισμένη μορφή προκαταλήψεως ποῦ ἐπικρατεῖ, π.χ. εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ἡ φυλετικὴ προκατάληψις εἶναι ἰδιαίτερος ἰσχυρὰ, ἐνῶ εἰς τὰς νήσους Χαβάι οὐδόλως ἀπαντᾶται παρομοίᾳ μορφῇ προκαταλήψεως.

Εἰς δεδομένην χώραν, αἱ ἀπέναντι ἐνὸς γειτονικοῦ λαοῦ προκαταλήψεις δύνανται νὰ ἐμφανίζονται ἰδιαίτερος ἰσχυραὶ εἰς τὴν μεθοριακὴν ζώνην καὶ νὰ εἶναι

λίαν αδύνατοι εις τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ἡ δύναμις τῶν προκαταλήψεων καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ποικίλλει ὡσαύτως ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον : εἰς ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ ὑπῆρξεν ἰδιαιτέρως δυσχερῆς δύναται νὰ εἶναι πικραμένους καὶ ἐπιθετικὸς καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ τὴν ὑπαρξίν ἰσχυρῶν ταξικῶν προκαταλήψεων, ἕνας ἄλλος περισσότερον εὐνοηθεὶς ἀπὸ τὴν ζωὴν, ποῦ θὰ ἔχει ταξιδεῦσει πολὺ καὶ ἐπωφεληθῇ μιᾶς ἐπιμελημένης ἐκπαιδεύσεως, δύναται νὰ ἀποδεικνύεται πνεῦμα ἐλεύθερον καὶ εὐγενές.

Δὲν τὸ νομίζω χρήσιμον νὰ προχωρήσω περισσότερον εἰς τὴν περιγραφικὴν ἀνάλυσιν τῶν προκαταλήψεων καὶ τῶν ποικίλων τῶν μορφῶν, τῶν ἀντικειμένων τῶν καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐκτάσεώς των. Τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ διαπιστώνη τις ὅτι ἡ προκατάληψις εἶναι μία πλαστογραφία τῆς πραγματικότητος, μιᾶ διαστροφή τῆς πείρας. Ἐὰν ἡ κρίσις εἶναι εὐμενῆς ἢ δυσμενῆς δι' ἐκείνους εἰς οὓς ἀναφέρεται εἶναι μικρὰς σημασίας ἀπὸ τὴν ἐποψίν τῆς ἰδικῆς μας μελέτης. (Π.χ. Τὸ ἀφεντικὸ εἶναι γενναϊόδωρον ἢ τὸ ἀφεντικὸ εἶναι ἐκμεταλλευστή).

Ἡ προκατάληψις εἶναι ἕνα εἶδος πέπλου, ποῦ μᾶς ἐμποδίζει νὰ διακρίνωμεν τὴν πραγματικότητα, ὅπως εἶναι πράγματι. Ὅπως αἱ ψυχικαὶ μας εἰκόνας ρυθμίζουσι κατὰ σημαντικὸν ποσοστὸν τὴν συμπεριφορὰν μας, αἱ προκαταλήψεις μᾶς κάμνουσι νὰ ἐνεργοῦμεν ἕναντι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὄχι ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ πῶς οὗτοι πράγματι εἶναι ἀλλὰ τοῦ πῶς νομίζομεν ἡμεῖς ὅτι ἐμφανίζονται ἐνώπιόν μας. Οἷαδὲποτε λοιπὸν καὶ ἂν εἶναι ἡ ἀντίληψίς μας περὶ τῆς ζωῆς, αἱ πεποιθήσεις μας ἢ αἱ πολιτικαὶ μας συμπάθειαι, πρέπει νὰ καταπολεμῶμεν τὴν κατάστασιν αὐτῆν. Ὡρισμέναι μελέται ἔδειξαν ὅτι αὐτοὶ ποῦ ἀντιδρῶσι κατὰ τρόπον δυσμενῆ ἕναντι τῶν μειονοτήτων εἶναι ἐπίσης ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων αἱ περισσότερον κοιναὶ ἀντιδράσεις ἐπηρεάζονται ἀπὸ ὠρισμένας ἰδέας σχηματισμένας ἐκ τῶν προτέρων, ἀπὸ ἐτοιμοὺς εἰκόνας, ἀπὸ προκαταλήψεις.

Εἰς τὸ πεδίον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τὸ κύριον ἀποτέλεσμα τῆς ὑπάρξεως τῶν προκαταλήψεων ὑπῆρξεν ἡ διαίρεσις τῶν ἀτόμων εἰς πλείονας κοινωνικὰς ὁμάδας, εἰς τὰς ὁποίας ἀποδίδονται ἀρκετὰ χονδροειδεῖς καὶ λίαν ἀνακριβεῖς χαρακτηρισμοί, ἢ ἀντίθεσις τῶν ὁμάδων τούτων πρὸς ἀλλήλας καὶ ἡ πρόκλησις πολιτικῶν διακρίσεων, τῶν ὁποίων τὰ ἀποτελέσματα ἐνισχύονται ἀπὸ τὸ ἔθιμον δταν δὲν κατοχυροῦνται καὶ διὰ τοῦ νόμου.

Ἄς ἴδωμεν ὁμῶς καὶ μίαν ἄλλην ἀποψίν τοῦ προβλήματος, περισσότερον πρακτικὴν. Ἐὰν ἐκλήθην νὰ σᾶς ὁμιλήσω τοῦτο, δὲν ἐγένετο ἀσφαλῶς διὰ νὰ σᾶς κάμω τὴν περιγραφὴν τῶν διαφόρων μορφῶν προκαταλήψεων, οὔτε διὰ νὰ σᾶς δεῖξω τὸν ἐπικίνδυνον χαρακτῆρα των. Τὸ πρᾶγμα εἶναι προφανές δι' ὅλους ὄσους δεικνύουσι κάποιον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μελέτην τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων : ἐὰν ἡ προκατάληψις εἶναι μία πλαστογραφία τοῦ πραγματικοῦ, τὸ νὰ ἐνεργῇ κανεὶς σύμφωνα μὲ τὰς προκαταλήψεις αὐτὰς εἶναι ὡσὰν νὰ ἐνεργῇ κατὰ ἕνα τρόπον ἀκατάλληλον. Νομίζω ὅτι εἶναι καιρὸς πλέον νὰ ἐξετάσωμεν τὰ μέσα διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν προκαταλήψεων.

Πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν μερικὰ ἀπὸ τὰ συμπεράσματα εἰς τὰ ὁποῖα κανεὶς ληξάν αἱ ἔρευναι, ἐπὶ τῇ σκοπῇ ἐπηρρασμοῦ τῶν ψυχολογικῶν ἀντιμετωπίσεων καὶ ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῇ σκοπῇ ἐπηρρασμοῦ τῶν προκαταλήψεων. Δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω ἄλλο τι παρὰ νὰ περιορισθῶ εἰς μίαν ταχῆσαν ἀπαρίθμησιν ὠρισμένων ἐνδια-

φερόντων αποτελεσμάτων έρευνών, αΐτινες έγιναν εις τὸ πεδίον τῆς κοινωνικῆς ψυχολογίας καὶ τῆς κοινωνιολογίας. Αἱ έρευναι αὐταὶ ἐπεξετάθησαν κυρίως ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν φυλετικῶν καὶ ἐθνικῶν προκαταλήψεων. Ἐνταῦθα θὰ ἀναφερθῶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἐκθεσην εἰς τὴν ὁποίαν προβαίνει ὁ καθηγητῆς Klineberg τοῦ Πανεπιστημίου Κολοῦμπια, εἰς τὸ βιβλίον του «Ἐντάσεις ἐπηρεάζουσαι τὴν διεθνή κατανόησιν» καὶ μὲ τὸν ὅποτον ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ συνεργασθῶ.

Καίτοι αἱ μελέται εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἀναφερθῶ ἔχουν κυρίως σχέσιν μὲ τὰς φυλετικὰς καὶ ἐθνικὰς προκαταλήψεις, νομίζω ὅτι ἔχουν μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν προκαταλήψεων ἐντὸς τῶν διαφόρων ἐπιχειρήσεων. Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον, αἱ μορφαὶ καὶ ἡ έντασις ὑφ' ἧς ἐμφανίζονται αἱ προκαταλήψεις δύνανται νὰ διαφέρουν, τὰ μέσα καταπολεμησέως των παραμένουν, κατὰ μεγάλο ποσοστὸν, τὰ αὐτά, καὶ θὰ ὑπῆρχε μεγάλο κέρδος ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ πλησιάζωμεν πλεόν συχνὰ τὰ δύο πεδία.

Προτοῦ ἐξετάσωμεν τὰς τεχνικὰς μεθόδους τὰς δυναμένας νὰ ἐπηρεάσουν τὰς τάσεις, θὰ ἤθελα νὰ κάμω μίαν ἐνδιαφέρουσαν παρατήρησιν. Αἱ ἀντιδράσεις τῶν ἀνθρωπίνων ζῶτων ἐξαρτῶνται ἀπὸ πληθὺν λίαν πολυπλόκων παραγόντων. Ἐναμφιβόλως ἡ ἀνθρωπίνη δράσις δὲν εἶναι ποτὲ αὐστηρῶς καθωρισμένη ἀπὸ τὰς τεχνικὰς μεθόδους ἀλλὰ ὑπάρχει μία πολὺ μεγάλη πιθανότης νὰ μεταβληθοῦν αἱ τάσεις μᾶλλον πρὸς ταύτην παρά πρὸς ἐκείνην τὴν κατεύθυνσιν.

Σὰς παρακαλῶ νὰ ἐξετάσετε ἀλληλοδιαδόχως τὰ μορφωτικὰ προγράμματα, τὰς μεθόδους προπαγάνδας, τὰς μεθόδους ἐνεργείας ἐπὶ τῶν ὁμάδων καὶ τέλος τὴν ἐπίδρασιν τῶν προσωπικῶν ἐπαφῶν.

Μορφωτικὰ προγράμματα

Δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ συμπέρασματά τινα, σχετικὰ μὲ τὰς μεθόδους μορφώσεως, ἀπὸ τὰς έρευνας τὰς σχετικὰς μὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων :

—Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι περισσότερο ἀποτελεσματικὴ ὅταν ἔχει κτηθῆ διὰ τρόπον ἐνεργητικοῦ ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ὁμάδος, παρά παθητικῶς διὰ διαλέξεων, ἀναγνώσεων κλπ. Εἶναι χρήσιμον, τουτέστιν, ὅπως ἡ ὁμάς, ὡς τοιαύτη, ἀποκτήσῃ συνείδησιν τοῦ προβλήματος καὶ ἀναζητήσῃ τὰς δυνατὰς λύσεις. Ἐντεῦθεν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μεθόδων δράσεως ἐπὶ τῆς ὁμάδος, περὶ τῶν ὁποίων θὰ προσθέσω τινὰ κατωτέρω.

—Μία μορφωτικὴ δράσις εἶναι περισσότερο ἀποδοτικὴ ὅταν πραγματοποιεῖται ἐγκαίρως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς : Ἐνῶ αἱ μελέται μᾶς δείχνουν ὅτι αἱ προκαταλήψεις μεταδίδονται πολὺ συχνὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς εἰς τὰ τέκνα ὅταν εἶναι ἀκόμη πολὺ μικρά, δὲν μᾶς ἀπησχόλησεν ἀκόμη ἐπαρκῶς τὸ πρόβλημα τῆς καταπολεμησέως τῶν προλήψεων ἀπὸ τῆς νεαρᾶς ἡδῆ ἡλικίας.

Ἐποῦν ἀφορᾷ τὰ μορφωτικὰ προγράμματα, ὑπάρχει ἓν συμπέρασμα πού ἐνδιαφέρει τὸ περιεχόμενον τῆς μορφωτικῆς δράσεως : Παρατηρήθη ὅτι ἡ μόρφωσις, ἡ σχετικὴ μὲ ἄλλας μορφωτικὰς καὶ ἐθνικὰς ὁμάδας, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιμένῃ ἐπὶ τῶν στοιχείων ἅτινα ἐμφανίζονται κοινὰ εἰς τὰς διαφόρους ὁμάδας, καίτοι δὲν θὰ ἔπρεπε διὰ τοῦτο νὰ παραλείψῃ κανεὶς νὰ σημειώσῃ τὰς διαφορὰς. Εἰς τὸ πεδίον τῶν

κοινωνικῶν καὶ βιομηχανικῶν σχέσεων εἶναι χρήσιμον ὡσαύτως νὰ ἐπιμένῃ τις ἐπὶ τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα πλησιάζουν καὶ συνδέουν τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι λίαν χρήσιμον νὰ συγκεντρώνῃ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν καθέκαστα παραλλαγῶν εἰς τοὺς κόλπους δεδομένης ὁμάδος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καταπολεμεῖ κανεὶς ἀπ' εὐθείας τὴν τάσιν τοῦ νὰ σκέπτεται κατὰ στερεότυπον τρόπον, τοῦ νὰ ἐκλαμβάνῃ μίαν ὁμάδα ὡς ἓν ὁμογενὲς σύνολον, συγκαίμενον ἀπὸ ὅμοια ἄτομα.

Αἱ μέθοδοι προπαγάνδας

Ἡ προβολὴ κινηματογραφικῶν ταινιῶν ἀπεδείχθη ἰδιαίτερος ἀποτελεσματικὴ, καίτοι ἡ ἀπλὴ διὰ προφορικοῦ λόγου προπαγάνδα ἔδωκεν ἐνίοτε θετικὰ ἀποτελέσματα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προπαγάνδαν, δυνάμεθα νὰ κάμωμεν ἓνα σημαντικὸν ἀριθμὸν παρατηρήσεων. Ἡ λέξις προπαγάνδα ἐνέχει εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ὀρισμένης δυσμενεῖς σημασίας καὶ χρησιμοποιοῦν ἐνταῦθα τὸν ὄρον τοῦτον ὑπὸ τὴν ἄκρως τεχνικὴν του ἔννοιαν :

Ἡ προπαγάνδα εἶναι ἓν σύνολον μεθόδων διὰ τῶν ὁποίων προσπαθεῖ τις νὰ ἐπηρεάσῃ τὰς τάσεις ἐνὸς σχετικῶς μεγάλου ἀριθμοῦ προσώπων.

Διὰ νὰ εἶναι ἡ προπαγάνδα ἀποτελεσματικὴ, ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀνεπίληπτος καὶ νὰ μὴ προκαλῆ ἰσχυρὰ πάθη. Μία προπαγάνδα δὲν δύναται, ἐξ ἄλλου, νὰ εἶναι πολὺ εὐληπτος ἢ ἀπλοϊκὴ. Ὅταν τὰ ἄτομα ἐμφανίζουσι μίαν ἰδέαν, ἔχουν τὴν τάσιν νὰ τὴν ἐμφανίσουσι κατὰ τρόπον τόσον ἀπλοποιημένον ὥστε νὰ προκαλοῦν παρεξηγήσεις. Διὰ νὰ προκαλέσῃ αὕτη ἐντύπωσιν εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ἄλλων πρέπει νὰ ἀπλοποῖῃ, ἀλλὰ ἡ ἀπλοποίησις εἶναι ἰδιαίτερος ἐπικίνδυνος. Μία ἀποτελεσματικὴ προπαγάνδα προϋποθέτει μίαν ἐξυπνὴν δράσιν καὶ γνῶσιν τοῦ κοινοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται τις. Πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσωμεν ἐνταῦθα ἓν ἐνδιαφέρον ἀποτέλεσμα τῆς ψυχολογικῆς ἐρεύνης: Τὸ γεγονός ὅτι αἱ ἀντιδράσεις ἐνὸς ἀτόμου καθορίζονται ἀπὸ τὰς ἰδέας του καὶ τὴν πείραν του, τὰς κτηθείσας ἀπὸ πρὶν. Π.χ. τὸ ἄτομον τὸ ὁποῖον ἔχει ἤδη ἐξαπατηθῆ ἀπὸ μίαν ψευδῆ προπαγάνδαν τείνει πρὸς τὸν σκεπτικισμόν. Καὶ ὁ θρησκευόμενος δύναται νὰ ἀρνηθῆ νὰ ἀκούσῃ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ κλονίσῃ τὴν πίστιν του: «Δὲν ὑπάρχει χειρότερος κωφός, ἀπὸ αὐτὸν ποὺ δὲν θέλει νὰ ἀκούσῃ».

Ἐὰν θέλωμεν νὰ κρίνωμεν ἐπιστημονικῶς τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς τεχνικῆς μεθόδου τῆς προπαγάνδας, πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν μας τὸ σύνολον τῆς ψυχολογικῆς καὶ κοινωνικῆς ὕφης ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται, καὶ εἰς αὐτὸ νὰ περιλάβωμεν καὶ τὸ παρελθόν.

Μέθοδοι ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ὁμάδος

Αἱ μέθοδοι αὗται κρίνονται ἐνταῦθα ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰς μεθόδους ἀτομικῆς δράσεως: τουτέστιν πρὸς τὰς μεθόδους ἐπενεργείας ἐπὶ τῶν κεχωρισμένων ἀτόμων.

Αἱ προκαταλήψεις καθορίζονται εἰς μεγάλον βαθμὸν ἀπὸ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸ κοινωνικὸν πλαίσιον. Τὸ ἄτομον—καὶ τὸ παιδί συχνότερα ἀπὸ τὸν ἐνήλικον—εἶναι ἰδιαίτερος ἐυσυγκίνητον εἰς τὰ ἰδεώδη καὶ τὰς ἀξίας τῶν ὁμάδων τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ μέρος, καὶ αἱ προκαταλήψεις ἀποτελοῦν τμημα τῆς πνευματικῆς κληρο-

νομίας ήτις τοῦ μετεβιβάσθη : Ὁ κόσμος τῶν ἀστικῶν προκαταλήψεων θά ἡδύνατο νά ἀντιταχθῆ ἐπωφελῶς εἰς τόν κόσμον τῶν ἐργατικῶν προκαταλήψεων.

Πολλοί λοιπόν μελέται ἀπέδειξαν ὅτι πολλοί προκαταλήψεις διατηροῦντο καί ἰσχυροποιοῦντο ἀπό τὸ γεγονός ὅτι τὰς συνεμερίζοντο τὰ μέλη μιᾶς ὁμάδος. Τὸ κερωρισμένον ἄτομον δύναται νά μεταβάλῃ τὴν ἀντίληψίν του διὰ τῆς σκέψεως καί τῆς προσωπικῆς του πείρας, ἀλλὰ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς ὁμάδος τείνει νά δεκνύῃ τὰς ἰδίας μὲ τὰ λοιπὰ μέλη προκαταλήψεις.

Ἐντεῦθεν τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς μεταβολὴν τῶν τάσεων, διὰ μιᾶς ἐπενεργείας ὑπὸ τῆς ὁμάδος καί ἐπὶ τῆς ὁμάδος ὡς τοιαύτης. Ἴδου μερικὰ τῶν συγκεκριμένων συμπερασμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ἡγαγον ὠρισμένοι ἔρρευαν· λαμβάνουν ὕπ' ὄψιν τὰς διαπροσωπικὰς σχέσεις αἰτιναε ὑφίστανται μεταξύ τῶν μελῶν μιᾶς ὁμάδος :

1) Μία ἀπόφασις ληφθεῖσα ἀπὸ τὴν ὁμάδα ὡς τοιαύτην, ἀπὸ τὸ σύνολον τῆς ὁμάδος, θά ἔχῃ περισσότερον βάρος ἐπὶ τῶν καθέκαστα ἀτόμων, διότι ταῦτα θά ἔχουν φθάσει ὁμοῦ εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην καί θά αἰσθάνωνται τὸν ἑαυτῶν τῶν ἰδιαίτερος δεσμευόμενον ἀπ' αὐτήν.

2) Ἡ ἐπιτυχία εἶναι γενικῶς περισσότερον μεγάλη ἔταν μία ὁμάς ἀντιμετωπίσῃ προβλήματα κοινῶ ἐνδιαφέροντος παρά ἔταν ἰσὴν ἀπ' εὐθείας προβλήματα σχέσεων μεταξύ ὁμάδων. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, διατρέχει τις μεγαλύτερον κίνδυνον αἰσθηματικῶν ἀντιδράσεων.

3) Διὰ τὴν ἐπενεργήσῃ τις ἐπὶ μιᾶς ὁμάδος, ἔχει σημασίαν νά ἐπηρσάσῃ τὰ ἄτομα τὰ ὁποῖα ἀπολαμβάνουν κάποιας ἐκτιμήσεως μέσα εἰς τὴν ὁμάδα αὐτήν.

Αἱ προσωπικαὶ ἐπαφαί

Θά ἡθελα νά προσθέσω μερικὰς λέξεις ἀκόμη ἐπὶ τῆς χρησιμότητος τῶν προσωπικῶν ἐπαφῶν. Πρέπει ἐνταῦθα ὡσαύτως νά προφυλάσσεται τις ἀπὸ τοῦ νά ἐνεργῆ κατὰ τρόπον ἀπλοϊκόν. Δὲν ἀρκεῖ νά θέσῃ κανεὶς μόνον τὰ πρόσωπα εἰς ἐπαφήν διὰ νά ἀρχίσουν νά ἀλληλοσκιμαζοῦνται καί νά ἀγαπῶνται. Εἶναι ἡ ἰδέα ἡ εὐρισκομένη εἰς τὴν βᾶσιν τῶσων προγραμμάτων ἀνταλλαγῆς φοιτητῶν ἢ μαθητῶν· νομίζουσι ὅτι μία παραμονὴ εἰς τὸ ἐξωτερικόν θά τὰ κάμῃ νά ἐκτιμήσουν καί νά ἀγαπήσουν ἄλλους τρόπους διαβιώσεως. Τῇ ἀληθείᾳ, τὸ πρόβλημα εἶναι λεπτόν. Αἱ μελέται αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν προσωπικῶν ἐπαφῶν μεταξύ τῶν μελῶν διαφόρων ὁμάδων περιλαμβάνουσι ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα φαινομενικῶς ἀλληλοσυγκρούονται. Εἰς τὸν ἀμερικανικὸν στρατὸν ἀνέμιξαν λευκὰς καί μαύρας μονάδας μὲ ἀποτελέσματα συχνὰ ἱκανοποιητικά. Μελέται ἐξ ἄλλου ἐπὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς παραμονῆς νεαρῶν Βέλγων εἰς τὴν Ὀλλανδίαν ἀπέδειξαν ὅτι ἡ τοιαύτη παραμονὴ εἶχεν ἐνίοτε ἀποτέλεσμα μίαν ἀναζωπύρωσιν τῶν ἐθνικῶν προκαταλήψεων.

Ὡσαύτως ἡ μαθητεία διαφόρων σπουδαστῶν εἰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις εἶχε διάφορα ἀποτελέσματα. Τῷ ὄντι, τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν προσωπικῶν ἐπαφῶν μὲ τὰ μέλη ἄλλων ὁμάδων, καί λέγων φύσιν ὑπονοῶ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς, τὴν μορφήν τῶν ἐπαφῶν, τὰς συνθήκας, τὴν προσωπικὴν πείραν τὴν κτηθεῖσαν πρὸ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἐπαφῶν κ.λ.π.

Τέλος : Ἐπιμονὴ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ἀναπτύξεως τῶν μελετῶν τούτων εἰς τὸν

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΘΕΜΕΛΙΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Υπό τοῦ κ. I. SCIA KY

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἱερουσαλήμ

[Δημοσιεύομεν κατωτέρω τὴν διάλεξιν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἱερουσαλήμ I. Scia Ky δοθεισάν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς Βιομηχανικῶν Σπουδῶν. Ὁ κ. καθηγητὴς ἐτόνισε τὴν συγκίνησίν του διότι ὁμιλεῖ ἐνώπιον Ἑλληνικοῦ κοινοῦ καὶ μάλιστα εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ θέματος τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν πρῶτοι οἱ Ἕλληνες ἀνέπτυξαν καὶ ἐκαλλιέργησαν.

Διαπιστοῦται γενικῶς εἰς τὰς ἡμέρας μας ἡ τάσις πρὸς ἀνανέωσιν τῆς κατὰ τάξιν τῶν ἀνωτάτων σπουδῶν. Μία ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν ἐκδηλώσεων τῆς τάσεως αὐτῆς εἶναι ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν σχολῶν κοινωνικῶν, πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν εἰς ὅλας τὰς χώρας. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει κοινή, ἐνιαία ἰδέα τοῦ τί εἶναι, τοῦ τί πρέπει νὰ εἶναι μία σχολὴ πολιτικῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἐν πρώτοις: Τί εἶναι πολιτικὴ ἐπιστήμη; Δύναται τις νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἐπιστήμην κατὰ τὴν νατουραλιστικὴν τῆς ἔννοιαν, ἀλλὰ δύναται νὰ τὴν ἀντιληφθῇ καὶ κατὰ εὐρυτέραν, σωκρατικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ἔννοιαν. Ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ εἶναι παρὰ ἡ ἐπιστήμη τῆς πολιτείας, ἐπιστήμη μιᾶς ἀνθρωπίνης πραγματικότητος, ἥτις ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της εὐρίσκεται ἐν συνεχεί ἐξελίξει. Εἶναι δυνατόν νὰ ἐγκλεισθῇ ἡ ἀνθρωπίνη πραγματικότης ἐντὸς τῶν νατουραλιστικῶν σχημάτων; Ὁ λόγος τῆς ἐξελίξεως, χαρακτηριστικὸς τῆς ἀνθρωπίνης πραγματικότητος, εὐρίσκεται εἰς μίαν πραγματικότητα ἀρχῶν, καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἐπιστήμη αὐτῆς τῆς πραγματικότητος ἀρχῶν πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σκεφθῶμεν μόνον νὰ συλλάβωμεν τὴν ἀνθρωπίνην πραγματικότητα καὶ τὴν ἀλήθειάν της;

Ἐξ αὐτοῦ προκύπτει ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἀποκλείσωμεν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην τὴν μελέτην ὄλων ἐκείνων τῶν προϊόντων τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος τὰ ὅποια ὁ κοινωνιολόγος δύναται εὐλόγως νὰ μελετήσῃ ἐπὶ τῇ βάσει κοινωνιολογικῆς μεθόδου, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ προϊόντων, ἄρα γεγονότων, ποὺ δύνανται πάντοτε νὰ καταταγοῦν εἰς κατηγορίας καὶ νὰ ὑπαχθῶν εἰς νόμους τῶν ὁποίων τὸ χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ἀφαίρεσις. Οἱ νόμοι οὗτοι δὲν εἶναι πραγματικὴ εἰμὴ ἢ ἀφηρημένη μορφή τοῦ πραγματικοῦ περιεχομένου ποὺ μᾶς δίδει ἡ ἀντικειμενικὴ ἐμπειρία.

κόσμον τῆς ἐργασίας. Ἐρῶναι αἵτινες προϋποθέτουν τὴν συνεργασίαν ἐδικῶν εἰς τὰς διαφόρους ἀνθρωπίνους ἐπιστήμας, ψυχολόγων, κοινωνιολόγων, ἀνθρωπολόγων, οἰκονομολόγων κλπ.

Ἄλλως ἡ διαμορφουμένη ἀντίληψις εἶναι λίαν περιορισμένη καὶ ἔχομεν μίαν ἐσφαλμένην εἰκόνα, καθὼ μὴ ἐκπροσωποῦσαν παρὰ κατηγορίαν μόνον τῶν παραγόντων.

Ἡ σημασία τῆς ἀμερολήπτου καὶ ἀντικειμενικῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης διὰ τὴν λύσιν τῶν κοινωνικῶν καὶ ἀνθρωπίνων προβλημάτων τοῦ πολιτισμοῦ μας εἶναι μεγίστη.